

L'ESTACIÓ D'ALTAFULLA DE JOSEP SALA, UN QUADRE SINGULAR

Raquel Medina de Vargas

Des que el primer ferrocarril s'inaugura a Anglaterra el 1829, va esdevenir una temàtica apassionant i molt preuada per als pintors. No era per a menys, tenint en compte la revolució que va suposar la locomotora de vapor, una veritable icona del progrés industrial que va trastocar el concepte de temps, tot accelerant-lo i de distància, tot reduint-la. Va ser també el causant de l'extensió progressiva de l'ús del rellotge, fins a la implantació dels horaris dels trens la gent en tenia prou amb la llum solar per determinar la seva activitat quotidiana. D'altra banda el viatge en tren facilitava enormement el trasllat en busca d'oportunitats i d'aventures, permetia conèixer nous llocs i nova gent, eixamplar la ment. Fou, en suma, el paradigma del dinamisme i la modernitat.

A Anglaterra el tema no podia ser més adient als plantejaments d'en Joseph William Turner, pintor romàntic que tant s'avançà al seu temps. La seva obra, titulada prou significativament *Llum, vapor i velocitat. El gran ferrocarril de l'Oest* (1844) és un exemple primordial de la influència del tren en la pintura i del seu especial paisatgisme on les formes es dilueixen imprecises en un remolí boirós de llum i color.

A França Eduard Manet va ser dels primers en atansar-se a la nova temàtica (*gare de Saint-Lazare*, 1870). Però lògicament foren els pintors impressionistes els que quedaren seduïts per l'atmosfera evanescent, del fum i del vapor, ideal per a la captació dels efectes de llum i color que volien copsar, i el plasmaren reiteradament en obres a l'oli, al pastel o a l'aquarel·la. Set anys després que Manet, Claude Monet, el pintor impressionista per excel·lència, autor del famós quadre *Impression. Soleil levant* (1872) que donà nom al moviment, tampoc no pogué sostreure's a la fascinació del nou mitjà de transport. Va fer dotze pintures de la mateixa estació de Saint Lazare en diverses condicions atmosfèriques i des de diferents punts de vista. Volia estudiar el mateix motiu amb les variacions determinades pels diferents efectes de llum, un tipus d'assaig analític que més tard (1892-94) culminaria amb la famosa sèrie de la catedral de Rouen.

J. W. Turner Llum, vapor i velocitat

Claude Monet. L'estació de Saint Lazare

Josep Sala. L'estació d'Altafulla

Des de llavors ha estat gairebé infinit el nombre de pintors, a més de fotògrafs, gravadors o dibuixants que s'hi han inspirat. Però generalment, a banda dels genis citats i alguns més, la majoria ho han fet des d'una visió insubstantial, massa explícita, com un motiu més o menys “pintoresc”.

És obvi que no és el cas d'aquesta obra de Josep Sala, de 1979 —donada per la família de l'artista al Centre d'Estudis d'Altafulla— que certament aplega els trets cabdals de la seva pintura. Sala recull aquesta tradició temàtica, la porta a la petita estació d'Altafulla, el poble estimat, la seva inesgotable font de creativitat, i la sotmet al seu propi concepte pictòric. Sala no plantava el seu cavallet fins trobar quelcom especial, la seva sensibilitat especial li permetia detectar el motiu desitjat en qualsevol fragment de realitat per anodí que pogués semblar a primera ullada. No coincidia pas amb allò que atreu a la gran majoria de pintors professionals o afeccionats, ell rebutjava els temes massa evidents, preferia quelcom adient al seu estat d'ànim, un simple bassal, quatre canyes, unes roses perdudes entre els matolls... i allò tan simple tan pobre, ho transformava en quelcom vibrant, pletòric, essencial. Li agradava preferentment la llum de les tardes d'estiu, sense excessius contrastos, capaç d'amarar tot l'ambient d'una tonalitat dominant.

En l'obra que ens ocupa l'artista ens proporciona un exemple més de senzillesa i originalitat en el plantejament de l'obra on, com és característic en ell, i s'anirà accentuant amb el temps, els horitzons són alts, els angles de visió poc habituals, i atorga el primer pla a allò més ínfim, als matolls, per deixar el motiu principal allunyat. Això en aquest cas li permet oferir-nos aquesta sensació d'espai que ve marcada per la perspectiva de les vies al terra i els fils de la catenària que es dibuixen al cel. Uns vagons de mercaderies, un simple tren de càrrega s'erigeix en humil protagonista en el centre geomètric del quadre, a banda i banda l'acompanyen edificis blanquinosos que just retallen la seva silueta sobre un cel també blanquinós i marquen la zona superior lluminosa enfront a una meitat inferior ombrívola, només ocupada per les vies quasi amagades per la malesa.

La factura ve determinada per una pinzellada àgil, segura, intuïtiva, que insinua les formes sense dibuixar-les, no calen detalls, els nostres ulls fan la resta. No hi ha mai en les seves obres rectificacions ni titubejos, i és que, un cop decidit el lloc on plantava el cavallet, dedicava un temps a observar, contemplar i amarar-se de l'entorn, a establir una mena de vincle emocional. Tot seguit engegava una mena de diàleg amb el llenç que es mantenia actiu durant tot el procés d'execució. No necessitava cap esbós previ, però el quadre no el començava fins a tenir-lo mentalment estructurat. La construcció impecable de les seves obres, el perfecte equilibri de les seves composicions, no deriven merament del domini del dibuix i de la perspectiva, sinó del fet de plantejar una estructura interna de la obra, unes línies directrius, uns ritmes, els quals aquí els trobem definits per la corba de les vies i les línies elèctriques a penes subtilment suggerides. Aquests ritmes dominen tota la composició tot aconseguint que sigui equilibrada, dinàmica i ensemb amb una potent capacitat d'atracció visual.

Sí, la llum era un factor determinant perquè amb ella podia crear una mena de ambientació anímica i Sala ho demostrà tot copsant diferents llums de distints indrets geogràfics i èpoques de l'any, el color tampoc tenia per a ell cap secret. Des del vermell esclatant de les roselles als grisos argentats d'un dia plujós davant el mar, s'obrí a totes les possibilitats però també molt sovint l'adaptà a la seva voluntat plàstica, determinada generalment per una tonalitat dominant sense estridències ni grans contrastos sempre buscant l'equilibri i l'harmonia. També en aquest aspecte el quadre de l'estació d'Altafulla és modèlic, cromàticament tot resolt en una gamma sòbria de tonalitats en un dominant gris verdós, però riquíssima en matisos, blanquinosos en la meitat superior, verds, ocres i sienes en la inferior.

En els primers plans, molt sovint gairebé abstractes, desplegava els tocs de pinzells més impetuosos i gestuals, per a ell la pintura era una vocació per la qual va abandonar l'èxit de que gaudia en el món de la publicitat a Barcelona, per instal·lar-se a Altafulla i iniciar una nova vida dedicat plenament a la pintura on també

va assolir l'èxit però amb una existència plàcida i lliure que l'omplí de goig. Lliurat a la pintura en cos i ànima va ser un home feliç, un artista alhora reflexiu i intuïtiu que plasmà en cada quadre una realitat íntima de sentiments i emocions, perquè ell no es limitava a ser un pintor paisatgista més, sinó a interpretar la natura com a una autèntica expressió anímica.

Josep Sala fou un veritable mestre que ens ha deixat en les seves obres —amara- des d'una pregonia poètica personal, que molts han volgut imitar infructuosament— una empremta inesborrable, a la qual s'afegeix un enyorat record per als qui vam tenir la sort de conèixe'l en la plenitud del seu esperit, sempre desbordant d'alegria i creativitat.

Bibliografia

MEDINA DE VARGAS, RAQUEL. "Paisaje y luz en la pintura de José Sala", *Estudis altafullencs*, XI, (1987) pp. 55-70.

MEDINA DE VARGAS, RAQUEL. "Impressió i expressió en el paisatgisme de Josep Sala". *Josep Sala*. Diputació de Tarragona Museu d'Art Modern, catàleg de l'exposició itinerant. Tarragona, 1993.

RICOMÀ I VENDRELL, FRANCESC XAVIER. *Josep Sala, una contemplación sin prejuicios*. Barcelona: Ed. Columna-Sokoia, 1994.

TRENAS LÓPEZ, JULIO. *Josep Sala y su paisaje anímico*. Edicions del Centenari. Barcelona, 1983.

XIRINACHS I DÍAZ, OLGA. *Josep Sala*. Barcelona: Ed. Columna, 1993.